

Politická biografie komunistického funkcionáře Vítězslava Fuchse (1915–1993)

► Tomáš Hemza

Životní osudy vedoucích funkcionářů Komunistické strany Československa (KSČ), kteří se stali obětmi stalinských čistek po únoru 1948, nejsou zatím příliš známé. Největší pozornosti se z pochopitelných důvodů dočkal pozdější generální tajemník a prezident republiky Gustáv Husák,¹ informace o dalších jsou dostupné spíše ve formě memoárové literatury,² případně ve studentských absolventských pracích.³ S výjimkou brněnského krajského tajemníka Otto Šlinga zůstávají stranou pozornosti historiků straničtí představitelé na regionální úrovni,⁴ jejichž jména se často objevují bez dalších informací jen jako položka na seznamu obětí. Cílem tohoto příspěvku je na základě dostupných archivních pramenů přiblížit politický život Vítězslava Fuchse, v poválečném období krajského tajemníka KSČ v Ostravě.⁵ Hlavní pozornost je věnována jeho působení ve stranické vedoucí funkci a následnému průběhu jeho vyšetřování a perzekuce. Velmi stručně jsou nastíněny jeho životní osudy na jedné straně před rokem 1945, na straně druhé po propuštění z vězení v roce 1956. Domníváme se, že život Vítězslava Fuchse může velmi dobře sloužit jako ilustrační

-
- 1 MICHÁLEK, Slavomír; LONDÁK, Miroslav a kol. *Gustáv Husák: moc politiky, politik moci*. Bratislava: Veda, 2013; MACHÁČEK, Michal. *Gustáv Husák*. Praha: Vyšehrad, 2017.
  - 2 LONDON, Artur. *Doznání: v soukolí pražského procesu*. Praha: Československý spisovatel, 1990; MARGOLIUS, Ivan. *Praha za zrcadlem: putování 20. stoletím*. Praha: Argo, 2007; ŠVERMOVÁ, Marie. *Vzpomínky*. Praha: Futura, 2008.
  - 3 CHADIMA, Jan. *Rudolf Slánský (1901–1952). Vzestup a pád stranického funkcionáře*. Praha, 2019. Disertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.
  - 4 SLABOTÍNSKÝ, Radek. Otto Šling: Pokus o politický portrét komunistického funkcionáře. In: KÁRNÍK, Zdeněk; KOPEČEK, Michal (eds.). *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu, sv. 4*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR – Dokořán, 2005, s. 177–208; PERNES, Jiří. Mládež vede Brno: Otto Šling a jeho brněnská kariéra (1945–1950). In: *Soudobé dějiny*, roč. XI, č. 3 (2004), s. 45–60.
  - 5 V poválečném období nebylo označení vedoucího krajského funkcionáře přesně určené. V archivních dokumentech tak lze narazit na termíny krajský tajemník, krajský sekretář, politický sekretář nebo vedoucí tajemník krajského výboru. V následujícím textu je jednotně použit termín krajský tajemník.

příklad životní cesty celé jedné generace: původně mladých zapálených komunistů snících o tom, že vybudují nový, spravedlivý svět, kterým však osud nakonec přichystal celou řadu těžkých životních zkoušek, aby nakonec jejich mladá snění zůstala jen nenaplněnou iluzí.

Vítězslav Fuchs se narodil 8. července 1915 v Ostravě jako nejmladší ze čtyř dětí do německojazyčné židovské rodiny. Jeho otec Arnold Fuchs měl malý obchod se smíšeným zbožím ve Stodolní ulici v Ostravě, matka ze zdravotních důvodů nemohla pracovat. I když mu později komunističtí spolustraníci jeho původ vyčítali a označovali jej za člověka z buržoazních poměrů, realita byla značně odlišná. Tak jako jiné drobné živnostníky i jeho otce těžce postihla hospodářská deprese třicátých let, v roce 1937 dokonce zkrachoval a rodina finančně přežila jen díky solidaritě otcových bratrů. Sociální perspektiva mladého Vítězslava Fuchse tak nebyla založena na rodinném jmění, ale na získání vzdělání a následné profesní kariéře. Vítězslav Fuchs studoval v Ostravě na klasickém gymnáziu, úspěšně odmaturoval v roce 1934. Po maturitě chtěl původně studovat chemii, ale špatné finanční možnosti mu to neumožnily. Studium chemie by totiž vyžadovalo jeho stálou přítomnost v Praze, což si nemohl dovolit, protože si musel na živobytí vydělávat ve strýcově obchodě v Ostravě. Vybral si proto studium na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, zůstal ale v Ostravě a do Prahy jezdil pouze skládat zkoušky.⁶

Tak jako řada jiných mladých intelektuálů z německožidovského prostředí si i Fuchs v období svého dospívání jistě kladl otázky, kam vlastně společensky patří. V době vypjatého nacionalismu mu jeho rodinný původ cestu do českého nebo německého národního společenství uzavíral, tudíž zůstávaly otevřeny pouze dvě možnosti: zaprvé přihlášení se k židovství, nebo zadruhé volba radikálního rozchodu se současnými společenskými poměry, tedy cesta komunistická. Z pozdějších Fuchsových životopisů vyplývá, že jen velmi krátkou dobu koketoval se sionismem – byl členem Svazu židovské socialistické mládeže. Brzy se však vydal druhou cestou: už za gymnaziálních studií se měl pohybovat ve společnosti levicově naladěných intelektuálů, byl členem Komsomolu, během vysokoškolských studií byl členem tzv. Kostufry (Komunistické studentské frakce) a nakonec v roce 1936 vstoupil do KSČ. Později ve svých životopisech jednoznačně udával, že byl vždy věrný stranickému vedení Klementa Gottwalda a naopak rozhodně vystupoval proti nejružnějším trockistickým frakčním skupinám. V letech 1937 a 1938 se měl podílet na organizaci ilegálních přechodů do Polska.

Dne 26. září 1938 právnická studia úspěšně ukončil,⁷ při mobilizaci byl k 1. říjnu 1938 povolán do armády. Kvůli mnichovské kapitulaci však nakonec vůbec nenaru-

6 Národní archiv (dále NA), f. Komise pro šetření politických procesů II, sv. 64, arch. j. 1080, s. 29–39, životopis Vítězslava Fuchse.

7 Archiv Univerzity Karlovy (dále AUK), f. Matriky Univerzity Karlovy, inv. č. 10, Matrika doktorů Univerzity Karlovy X, s. 4690. Dále ke studiu srov.: AUK, f. Právnická fakulta Univerzity Karlovy, část fondu Knihy zkušebních protokolů státních zkušebních komisí při PF UK, inv.

koval. Vzhledem k tomu, že právnícké zaměstnání nikde nesehnal, pracoval několik měsíců jako truhlář. Bezprostředně po okupaci Československa jej mělo začít hledat gestapo, takže dne 19. března 1939 utekl do Polska. Odůvodněnost jeho útěku potvrzuje i to, že gestapo ihned zatkl jeho bratra. V Krakově pomáhal při organizaci pomoci uprchlíkům, v dubnu pak byl komunistickou stranou vyslán do Velké Británie.⁸ Zde jako většina ostatních komunistických exulantů projevil věrnost stranické politické linii a do činnosti československé politické emigrace se nezapojil. Plně podporoval tehdejší komunistickou programovou linii vytyčenou Stalinem, že probíhající válka je válkou imperialistickou a komunisté nepodporují žádnou z válčících stran. I když mu v roce 1940 celkem třikrát přišel povolávací rozkaz, odmítl narukovat do československé zahraniční armády. Byl kvůli tomu vyšetřován britskou policií.⁹

Názorový veletoč učinili komunisté v červnu 1941, kdy nacistické Německo se svými spojenci napadlo Sovětský svaz. Vítězslav Fuchs nastoupil do československé zahraniční armády, dle databáze příslušníků československých jednotek v zahraničí měl být odveden 15. října 1941.¹⁰ V armádě posléze působil jako radista až do konce války v roce 1945.¹¹ V Británii poznal svoji manželku Emilii, původem židovku z německého Halternu v Severním Porýní-Vestfálsku. Emilie do Británie utekla v roce 1939. Narodily se jim dvě děti: ještě v Británii v roce 1944 syn Milan, po válce v Ostravě v roce 1947 dcera Jarmila. Rozhodnutí odejít z Československa se v případě Fuchse ukázalo jako zcela správné: jeho dva bratři byli se svými rodinami nacisty zavražděni. Z rodiny válku přežila jeho sestra, která se svým manželem stejně jako Vítězslav Fuchs stihla utéct do Británie, jeden z jeho strýců měl po válce žít v Palestině.

Politická činnost po skončení druhé světové války

Po skončení války a demobilizaci se Fuchs ihned zapojil do aktivní politické činnosti. O svém pracovním zařazení nejdříve jednal na stranickém ústředí v Praze a dostal nabídku pracovat v oddělení pro lidovou správu v aparátu ústředního výboru KSČ. Na tuto pozici se však necítil dost zkušený, takže nakonec nastoupil jako vedoucí oddělení pro lidovou správu na krajském sekretariátu KSČ v Ostravě. Zde

č. 18, Právněhistorická státní zkušební komise v Praze při Univerzitě Karlově, s. 784; tamtéž, inv. č. 19, Právněhistorická státní zkušební komise v Praze při Univerzitě Karlově, s. 432; tamtéž, inv. č. 39, Judiciální státní zkušební komise v Praze při Univerzitě Karlově, s. 11414; tamtéž, inv. č. 58, Státovědecká státní zkušební komise v Praze při Univerzitě Karlově, s. 11053.

8 Tamtéž.

9 NA, f. Komise pro šetření politických procesů II, sv. 64, arch. j. 1080, s. 29–39, životopis Vítězslava Fuchse.

10 Záznam vojáka. In: *Databáze příslušníků československých vojenských jednotek v zahraničí za druhé světové války* [online]. Vojenský ústřední archiv [cit. 2020-08-03]. Dostupné z: <http://www.vuapraha.cz/soldier/18585756>.

11 K působení V. Fuchse za války dále viz Vojenský historický archiv, sbírka osvědčení dle zákona č. 255/1946 Sb., osobní spis Vítězslava Fuchse.

ale působil jen velmi krátce, jelikož se v listopadu 1945 stal tajemníkem expozitury Zemského národního výboru v Ostravě.¹² Z hlediska stranického postavení byl jedním ze čtyřiceti sedmi členů Krajského výboru KSČ v Ostravě. Členem krajského předsednictva nebyl, vedoucí místa v organizační struktuře zaujali především služebně starší členové strany v čele s Josefem Kotasem¹³ ve funkci předsedy krajského výboru a Vilémem Novým¹⁴ jako krajským tajemníkem.¹⁵ V průběhu roku 1945 se Fuchs nezúčastnil ani jednoho zasedání předsednictva krajského výboru. Jeho jméno zde zaznělo pouze v listopadu 1945, kdy byl za komunisty delegován do krajské očištné komise Národní fronty.¹⁶ Dle dostupných zápisů byl na schůzi krajského vedení poprvé přizván 10. ledna 1946.¹⁷ Následně se Fuchs pravidelně účastnil i dalších jednání stranického předsednictva, ačkoliv oficiálně jeho členem zatím zvolen nebyl. Za krajské vedení byl postupně delegován i na různé oficiální akce, například na okresní stranickou konferenci v Krnově,¹⁸ posléze se zúčastnil i okresní konference v Novém Jičíně. Její průběh ostře zkritizoval na jednání krajského vedení s tím, že bude nutné do činnosti místní stranické organizace zasáhnout.¹⁹ Mezi vedoucí funkcionáře však stále nepatřil, na březnové krajské konferenci v roce 1946 a následném ustavujícím plénu krajského výboru byl opět zvolen pouze za řadového člena krajského výboru.²⁰

Ačkoliv na jaře 1946 ještě nepatřil do nejvyššího krajského stranického vedení, byl pověřen jiným zásadním úkolem: od března 1946 spoluřídil volební kampaň pro květnové volby do Národního shromáždění. Patrně z důvodu hektické volební kampaně jsou zápisy ze stranických schůzí z tohoto období velmi kusé, tudíž není možné na jejich základě blíže určit Fuchsovu činnost. Jasně vítězství komunistů ve volbách a Fuchsův následující kariérní vzestup však dokládají, že se jako volební manažer

12 NA, f. Komise pro šetření politických procesů II, sv. 64, arch. j. 1080, s. 29–39, životopis Vítězslava Fuchse.

13 PRZYBYLOVÁ, Blažena; ŠERKA, Josef. *Muži s mocí. Portréty představitelů města Ostravy 1918–1989*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1999, s. 35–37.

14 ANEV, Petr; Matěj BÍLÝ (eds.). *Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921–1989). Svazek II*. Praha: Academia – ÚSTR, 2018, s. 130–134.

15 Zemský archiv v Opavě (dále ZA Opava), f. KSČ – Severomoravský Krajský výbor Ostrava (dále KSČ-SKV Ostrava), kart. 109, inv. č. 49, sign. P-1, schůze předsednictva Krajského výboru KSČ v Ostravě 26. května 1945, s. 1–2, návrh kandidátní listiny pro Krajský výbor KSČ v Moravské Ostravě.

16 ZA Opava, f. KSČ-SKV Ostrava, kart. 109, inv. č. 50, sign. P-15, zápis schůze předsednictva Krajského výboru KSČ v Ostravě 9. listopadu 1945, s. 3.

17 Tamtéž, sign. P-19, zápis schůze předsednictva Krajského výboru KSČ v Ostravě 10. ledna 1946.

18 Tamtéž, sign. P-23, zápis schůze předsednictva Krajského výboru KSČ v Ostravě 15. února 1946.

19 NA, f. Organizační oddělení Marie Švermová 1945–1951, sv. 69, arch. j. 388, s. 36–38, zápis schůze předsednictva krajského vedení KSČ v Ostravě 1. března 1946.

20 ZA Opava, f. KSČ-SKV Ostrava, kart. 33, inv. č. 27, sign. Z-1, zápis ustavujícího zasedání Krajského výboru KSČ v Ostravě 5. dubna 1946.

osvědčil.²¹ Rozhodující moment, který osudově ovlivnil celý jeho pozdější život, nakonec nastal v září 1946.

Dosavadní tajemník krajského výboru KSČ v Ostravě Vilém Nový byl po sérii vnitrostranických sporů přemístěn na místo šéfredaktora Rudého práva v Praze. Ústřední tajemník strany Rudolf Slánský ostravské funkcionáře ujišťoval, že jim nového tajemníka pošle co nejdříve. Po celé týdny se však nic nedělo, takže tato otázka byla diskutována na schůzi předsednictva krajského výboru 6. září 1946. Přítomní členové dávali najevo nad stavem personálního obsazení stranického sekretariátu značné rozladění, protože kromě postu krajského tajemníka nebyla obsazena místa organizačního tajemníka a předsedy krajské kádrové komise. Nejožehavější problém představoval post krajského tajemníka, přičemž část diskutujících protestovala proti tomu, aby byla pozice obsazena osobou z Prahy, neznalou místních poměrů. Starší (předváleční) straníci zmiňovali jako vhodného adepta Jana Tepra a zdůrazňovali jeho zásadní předpoklady pro výkon funkce: dlouholeté členství ve straně a absolvované školení na Mezinárodní leninské škole v Moskvě. Druhá část straníků naopak navrhovala Vítězslava Fuchse jako vzdělaného a schopného funkcionáře. I jeho zastánci však připouštěli obavu, zda by bylo správné, aby byla v čele stranické organizace v průmyslovém regionu osoba s vysokoškolským titulem, respektive nedělnického původu. Členka krajského předsednictva Božena Holečková navíc upozorňovala, že v části stranické veřejnosti je zakořeněn antisemitismus, a že by tak volba Fuchse nemusela být kladně přijata. Současně však zdůrazňovala, že na tuto skutečnost nesmí být hleděno. Samotný Jan Teper se v diskuzi přimluvil za Fuchse s tím, že má větší zkušenosti ze stranické práce. Přijaté usnesení nakonec žádného z kandidátů na post nepreferovalo, pouze bylo rozhodnuto zaslat protokol schůze předsednictva na ústřední výbor s žádostí, aby byla otázka krajského vedoucího tajemníka bezodkladně vyřešena.²²

Vybaven tímto usnesením se předseda krajského výboru Josef Kotas vydal do Prahy na jednání s Rudolfem Slánským. Na dalším jednání ostravského krajského předsednictva 13. září Kotas informoval přítomné, že Slánský souhlasil s tím, aby byl na místo krajského tajemníka postaven Vítězslav Fuchs a Jan Teper se stal sekretářem pro závodní organizace.²³ Ještě na schůzi předsednictva 19. září Fuchs vyjadřoval obavu, zda spolustraníci nebudou mít námitky především z toho důvodu, že nebyl dělníkem, a navíc měl židovský původ, ostatní diskutující se za něj

21 Ke květnovým volbám roku 1946 srov. FRIEDL, Jiří; ZUBÁKOVÁ, Blanka; ŠKERLOVÁ, Jana a kol. *Parlamentní volby 1946 a Československo: souvislosti, prognózy, fakta, následky*. Praha: Historický ústav, 2017; KOCIAN, Jiří; SMETANA, Vít a kol. *Květnové volby 1946 – volby osudové? Československo před bouří*. Praha: Euroslavica, 2014.

22 ZA Opava, f. KSČ-SKV Ostrava, kart. 109, inv. č. 51, sign. P-35, zápis schůze předsednictva Krajského výboru KSČ v Ostravě 6. září 1946, s. 7–10.

23 Tamtéž, sign. P-36, zápis schůze předsednictva Krajského výboru KSČ v Ostravě 13. září 1946, s. 1.

však postavili.²⁴ Před vlastní volbou do funkce absolvoval na konci září osobní rozhovor s Rudolfem Slánským a Marií Švermovou,²⁵ na post krajského tajemníka byl poté zvolen na schůzi pléna krajského výboru 4. října 1946. Můžeme se domnívat, že snad právě z obavy z možného vnitrostranického konfliktu byla volba zařazena až na samotný konec jednání, a to bez jakékoliv diskuze. Předsedající pouze přečetl návrh stranického předsednictva, které plénum jednomyslně schválilo.²⁶

Ve funkci krajského tajemníka KSČ v Ostravě

Vítězslav Fuchs se ocitnul na klíčové stranické pozici v době, kdy komunistická strana musela o přízeň společnosti bojovat s ostatními politickými stranami v relativně otevřené politické soutěži. Z jednotlivých zápisů schůzí a porad zřetelně vyplývá, že v letech 1946 a 1947 stranické špičky včetně Fuchse s možností násilného převzetí moci po vzoru sovětských bolševiků nepočítaly, naopak se připravovaly na budoucí volební souboj. Komunistickým funkcionářům přitom bylo jasné, že k absolutnímu převzetí moci budou muset získat ještě více hlasů než při posledních volbách v květnu 1946. Jejich každodenní činnost tak spočívala v organizování nejrůznějších propagačních akcí, veřejných manifestací, slavností nebo pracovních brigád.

Základním bodem každodenní činnosti stranických funkcionářů byla aktivní personální politika, tedy kontinuální posilování komunistických pozic zejména ve vedení státních úřadů, hospodářských společností, bezpečnostních složek nebo společenských organizací. Například na schůzi stranického předsednictva 11. října 1946 Fuchs při diskuzi o volbách do odborových orgánů nabádal podřízené funkcionáře, aby se snažili co nejvíce bránit jejich provádění formou tajného hlasování, protože v takovém případě volby nedopadaly pro komunisty příznivě.²⁷ Součástí kádrové politiky byla také neustávající získávací kampaň nových stranických členů, která byla zaměřena na všechny vrstvy společnosti, tedy nejen na dělníky, ale i na soukromé zemědělce, státní zaměstnance, úředníky, drobné živnostníky či ženy v domácnosti.

Z pohledu pracovního vytížení musel Fuchs zvládat nebývalý nápor nejrůznějších povinností: zpravidla jednou za týden se konalo zasedání předsednictva krajského výboru, minimálně jednou za měsíc schůze pléna. V jeho každodenním pracovním programu byly porady a schůze jak v rámci kraje, tak s vedoucími funkcionáři v Praze, především s ústředním tajemníkem Slánským, jeho zástupcem Josefem

24 Tamtéž, sign. P-37, zápis schůze předsednictva Krajského výboru KSČ v Ostravě dne 19. září 1946, s. 1.

25 ANEV, Petr; Matěj BÍLÝ, ref. 14, sv. II, s. 440–444.

26 ZA Opava, f. KSČ-SKV Ostrava, kart. 33, inv. č. 27, sign. Z-4, zápis zasedání rozšířeného Krajského výboru KSČ v Ostravě dne 4. října 1946.

27 ZA Opava, f. KSČ-SKV Ostrava, kart. 109, inv. č. 51, sign P-39, zápis se schůze předsednictva Krajského výboru KSČ v Ostravě 11. října 1946, s. 1.

Frankem²⁸ a s vedoucí organizačního oddělení ústředního výboru Marií Švermovou. Politika komunistické strany totiž vycházela z jasného principu centralismu: o základních programových postulátech rozhodovalo stranické ústředí a všechny níže postavené stranické orgány se přijatými usneseními musely řídit, respektive je realizovat v praxi. Vedle nikdy nekončícího schůzování v nejrůznějších orgánech a komisích se pak od krajského tajemníka jednoznačně očekávalo, že bude mimořádně aktivní ve veřejném prostoru. Cíl toho všeho byl jasný: prezentovat komunistickou stranu jako sílu vedoucí společnost vstříc šťastné budoucnosti.

Komunističtí funkcionáři nejen na Ostravsku si dobře uvědomovali, že pokud mají pomýšlet na další nárůst voličské podpory oproti volbám v květnu 1946, nemohou v žádném případě provádět sektářskou politiku orientovanou pouze na dělníky, ale naopak se musí prezentovat jako strana celonárodní. Ve veřejných projevech Vítězslava Fuchse a dalších spolustraníků nezaznívalo nic o nutnosti provedení další, tentokrát už té „pravé“ bolševické revoluce, ale výlučně hesla o plnění dvouletého plánu a životu v míru. Ve svém prvním projevu na plénu krajského výboru ve funkci krajského tajemníka 25. listopadu 1946 spolustraníkům jednoznačně sděloval, že stranickou prioritou je hospodářské budování pod vedením Národní fronty, tedy ve spolupráci s ostatními politickými stranami.²⁹ Schůzi pléna krajského výboru můžeme chápat jako veřejnosti otevřenou akci, což museli jednotliví řečníci brát v potaz, zatímco jednání předsednictva byla uzavřenou vnitrostraníckou záležitostí, na kterých mohli funkcionáři mnohem otevřeněji vyjádřit své názory bez ohledu na veřejné mínění. Ze zápisů jednání předsednictva je přitom dobře patrné, že řada komunistů politiku své strany v rámci Národní fronty ze zásady odmítala. Fuchs tak musel vynaložit značné úsilí, aby tehdejší stranickou linii obhájil. Například na schůzi předsednictva 6. prosince 1946 Fuchs upozorňoval, že *naši soudruzi chápou špatně politiku [Národní fronty], jestliže ji pokládají za shnilý kompromis. Politika [Národní fronty] je pro nás politikou ofensivní, děláme ústupky, avšak nikoliv zásadního rázu. [...] Těm, kteří hledí na situaci příliš chmurně, jest stále třeba srovnávat dnešní stav věcí se situací po roce 1918.*³⁰

Ze zápisů stranických schůzí velmi zřetelně vyplývá, že zejména předváleční členové strany se velmi těžko srovnávali s jejím politickým směřováním po roce 1945. Pokud však byl ve straně nějaký princip postaven nad všechny ostatní, byl to jednoznačně důraz na disciplínu: všichni straníci od nejvyššího vedení po řadové

28 ANEV, Petr; Matěj BÍLÝ, ref. 14, sv. I, s. 338–341.

29 Fuchs ve svém projevu uvedl: *Je nám jasné, že do všech politických stran se dostaly nehodně živly, a proto budeme-li používat nějakého materiálu v tisku, bude se tak díti proti jednotlivým osobám, nikoliv paušálně proti straně, kterou za to nemůžeme činit zodpovědnou.* ZA Opava, f. KSC-SKV Ostrava, kart. 33, inv. č. 27, sign. Z-5, zápis schůze pléna Krajského výboru KSC v Ostravě 25. listopadu 1946, s. 2.

30 ZA Opava, f. KSC-SKV Ostrava, kart. 109, inv. č. 51, sign. P-45, zápis schůze předsednictva krajského vedení KSC v Ostravě 6. prosince 1946, s. 3.

členy se museli platnou politickou linií bez jakékoliv diskuze řídit. Veřejně mluvit například o znárodnování drobných živnostníků, nebo dokonce o kolektivizaci zemědělství bylo absolutně nepřipustné. Fuchs se k tomu jasně vyjádřil i v závěru svého projevu na plenární schůzi krajského výbor 13. ledna 1947: *Nesmíme připustit defetistické tendence v naší straně, musíme umlčovat štouraly, kteří mluví o nové revoluci. Musíme mít perspektivu, musíme stát před národem jako pozitivní činitel, který chce mír, klid a pokojné budování. Musíme zachovat klid, odhodlání, držet se hlavní linie a dvouletku uskutečníme.*³¹ Ještě otevřeněji to pak vyjádřil na schůzi předsednictva 17. března, kdy právě sektářskou politiku některých straníků označil za jeden z hlavních důvodů, proč komunisté neuspěli při volbách do závodních rad ve Vítkovických železárnách: *Musíme si přiznat, že pokud se týká našeho postoje k úředníkům, živnostníkům a středním vrstvám vůbec, děláme často v našem kraji sektářskou politiku; naše strana není dnes jen dělnickou stranou a naší snahou jest, zejména nyní v získávací kampani, aby každý poctivý Čech a vlastenec k nám našel cestu.*³²

I přes nespokojenost některých straníků s politikou KSČ v rámci Národní fronty Fuchs na krajské stranické konferenci na konci března 1947 bez jakýchkoliv problémů udržel svoji pozici krajského tajemníka. Na krajské konferenci opět otevřeně zdůrazňoval, že komunistická strana nesmí být pouze stranou dělníků, ale stranou celonárodní.³³ V průběhu prvních měsíců roku 1947 se tento komunistický postup nijak zásadně nezměnil, což Fuchs potvrdil na schůzi pléna krajského výboru 19. dubna. Největší část svého projevu věnoval hospodářskému budování v rámci dvouletého plánu a opěvoval proběhlou akci dobrovolných pracovních směn, které straníci při příležitosti krajské stranické konference na konci března odpracovali. Hlavní úkoly zůstávaly nezměněny, pouze se vytyčovaly další a další pozitivní cíle, například získat do konce května v kraji dalších deset tisíc stranických členů.³⁴

Politická situace se v Československu začala vyostřovat od poloviny roku 1947, přičemž hlavní momenty jsou známy: požadavky komunistů na revizi první pozemkové reformy, spor o hospodářské konfiskáty, odmítnutí Marshallova plánu, komunistický návrh na zavedení milionářské dávky a neúspěšný pokus o atentát na tři demokratické ministry. Na Slovensku pak komunisté stále více útočili na Demokratickou stranu a neváhali sahat i k protiprávním akcím. Současně s tím se všechny politické strany začaly intenzivně soustředit na očekávaný volební souboj v roce

31 ZA Opava, f. KSČ-SKV Ostrava, kart. 33, inv. č. 27, sign. Z-6, zápis schůze Krajského výboru KSČ v Ostravě dne 13. ledna 1947, s. 3.

32 Tamtéž, kart. 109, inv. č. 51, sign. P-52AB, zápis schůze předsednictva Krajského výboru KSČ v Ostravě 17. března 1946, s. 6.

33 Tamtéž, kart. 3, inv. č. 3, konference Krajského výboru KSČ v Ostravě ve dnech 29. až 30. března 1947, příloha č. 1, referát Vítězslava Fuchse.

34 Tamtéž, kart. 33, inv. č. 28, sign. Z-9, zápis ustavující schůze Krajského výboru KSČ v Ostravě dne 19. dubna 1947, s. 1–3.

1948 a veřejný prostor tak byl stále více zaplněn jejich vzájemnými rozpory a napadáním.

Politické dění se samozřejmě neodehrávalo pouze na ústřední úrovni, ale také v regionech, takže například na schůzi pléna krajského výboru v srpnu 1947 Fuchs obšírně prezentoval spolustraníkům Marshallův plán jako *součást útoku amerického imperialismu na svobodu a samostatnost evropských a slovanských národů*.³⁵ I na Ostravsku začala politická situace na přelomu let 1947 a 1948 postupně eskalovat. Verbálně sice Fuchs i nadále podporoval spolupráci všech politických stran na půdorysu Národní fronty, od konce září však začali komunisté pod jeho vedením vyjednávat se sociálními demokraty o možnostech těsnější spolupráce. Je zřejmé, že ostravští komunisté nejednali na vlastní pěst, ale následovali model z centrální úrovně, na které se KSCĚ snažila všemožně podporovat levicové křídlo v sociální demokracii a i v ostatních politických stranách vytvářela své „páté kolony“.³⁶

S postupující politickou eskalací se komunisté ve veřejném prostoru snažili postupovat ofenzivně. S odstupem více než sedmi desetiletí je možné uznat, že svou taktiku zvolili více než šťastně. Nesnažili se totiž vznášet požadavky dalšího znárodnování nebo změny politického systému směrem k diktatuře proletariátu. Těmito požadavky by většinu středních vrstev na svou stranu zcela jistě nezískali. Komunisté namísto toho začali bít na poplach před údajným nebezpečím znovu se vzímající „reakce“. Nehlásali tedy nutnost provedení bolševické revoluce, ale naopak varovali před údajným ohrožením základních principů poválečného lidovědemokratického vývoje. V atmosféře prohlubující se politické krize komunisté interpretovali jakékoliv hospodářské či sociální problémy právě jako důsledek činnosti „reakčních tříd“, které údajně chtěly zvrátit běh dějin zpět do třicátých let, což v komunistickém slovníku znamenalo návrat k vykořisťování, nezaměstnanosti a sociální nespravedlnosti. Základní sdělení komunistů bylo jednoznačné: reakčním třídám nejde o nic jiného než o vlastní prospěch a jsou schopny svým zájmům podřídit cokoli. Naopak komunistům údajně nemělo jít o nic jiného než o hospodářský rozvoj, sociální spravedlnost a život v míru. Postupem času se toto základní programové sdělení posunulo k ještě vyostřenější interpretaci: komunistická politika znamená cestu vpřed, a kdo tuto cestu odmítá, je reakcionář, zrádce národa či rovnou fašista.

Na plénu krajského výboru na počátku prosince 1947 prezentoval Fuchs tato základní východiska v jasném sdělení: o politickém směřování v Československu se už nebude rozhodovat v politické soutěži, ale principiálně jedinou správnou politikou je ta komunistická a záleží na každém občanovi, zda se přidá na stranu pokroku, nebo na stranu reakce. Stejně tak záleží na členech ostatních politických stran, zda dovolí, aby v jejich stranách získaly převahu „reakční elementy“, nebo zda naopak

35 ZA Opava, f. KSCĚ-SKV Ostrava, kart. 33, inv. č. 28, sign. Z-11, zápis ze zasedání Krajského výboru KSCĚ v Ostravě 16. srpna 1947, s. 2.

36 V aparátu ústředního výboru KSCĚ byl za tímto účelem vytvořen samostatný evidenční odbor pod vedením Karla Švába.

zvolí „správnou“ cestu, tedy spolupráci s komunisty.³⁷ Na konci roku 1947 tak vedoucí funkcionáři KSČ měli poměrně jasno, jakým způsobem hodlají převzít moc: pod pláštěm „obrody“ Národní fronty za „dobrovolné“ spolupráce s vybranými představiteli ostatních politických stran.

Současně komunisté nepolevovali v probíhající předvolební kampani. Jejich cíl byl jasný: získat ve volbách více než padesát procent hlasů a tím převzetí moci legitimizovat. Od ledna 1948 tak byla v organizační stranické struktuře budována síť újezdních tajemníků, kteří posléze představovali spojnicí mezi stranickými orgány (krajským a okresními předsednictvy) a základními stranickými organizacemi. Spolu s tím byly připravovány nejrůznější manifestační akce jako například veřejný pracovní závazek komunistů odpracovat třicet miliónů pracovních hodin ve prospěch republiky. Jak však bylo uvedeno výše, plánované volby do Národního shromáždění měly být pouhou zástěrkou. Na schůzi krajského předsednictva 16. ledna 1948 Vítězslav Fuchs a vedoucí kádrového oddělení Bohumil Holuša spolustraníkům přednesli pokyny, které byly všem krajským tajemníkům zadány na poradě ve stranickém ústředí: na základě konspirace provádět informační a zpravodajskou činnost, budovat síť okresních informátorů a především aktivně vytvářet „levicová křídla“ v řadách sociálních demokratů, národních socialistů, lidovců a římskokatolické církve.³⁸

Převzetí moci v únoru 1948 a následující měsíce

Epicentrem sledu událostí, které komunisté po příštích čtyřicet let halasně oslavovali jako „Vítězný únor“, byla především Praha. Při interpretaci komunistického převzetí moci je důležité mít stále na paměti, že tehdejší aktéři nemohli vědět, zda vládní spory budou jen další nevýznamnou politickou roztržkou, nebo naopak historickým předělem. Ještě v prvních dnech února 1948 tak v Ostravě panovala poklidná atmosféra. Na schůzi krajského předsednictva 13. února nebyly politické záležitosti vůbec probírány, hlavním bodem jednání bylo plnění výrobního plánu ve Vítkovických železárnách.³⁹ Mimořádně se krajské předsednictvo KSČ sešlo 17. února, Vítězslav Fuchs zde referoval o aktuální situaci v Praze, odkud se právě vracel z porady krajských tajemníků. Patrně na základě pokynu z ústředního výboru pokračovali komunisté v sondážních rozhovorech se sociálními demokraty. Minimálně dvě schůzky se odehrály v Opavě, žádná dohoda však podepsána nebyla. Na další schůzi krajského předsednictva 20. února zastávali jeho členové poněkud rozpači-

37 ZA Opava, f. KSČ-SKV Ostrava, kart. 33, inv. č. 28, sign. Z-12, zápis ze schůze rozšířeného Krajského výboru KSČ v Ostravě 2. prosince 1947, s. 1–4.

38 ZA Opava, f. KSČ-SKV Ostrava, kart. 110, inv. č. 52, sign. P-81, zápis schůze předsednictva Krajského výboru KSČ v Ostravě 16. ledna 1948.

39 Tamtéž, sign. P-85, zápis schůze předsednictva Krajského výboru KSČ v Ostravě 13. února 1948.

tý přístup: sebekriticky přiznávali, že zatímco v Praze probíhají masové manifestace, v Ostravě ani nikde jinde v regionu se nic podobného neodehrává.⁴⁰

Revoluční spád událostí tak nakonec v Ostravě započal právě až 20. února. V kraji byla vyhlášena pohotovost Sboru národní bezpečnosti a všichni její příslušníci museli podepsat prohlášení věrnosti vládě Klementa Gottwalda, současně začaly být v továrnách ustavovány ozbrojené dělnické milice. Dne 21. února uspořádali komunisté v Ostravě masovou demonstraci před budovou nové radnice, následující den bezpečnostní složky obsadily studio ostravského rozhlasu i vydavatelství nekomunistických deníků Hlas a Svobodné slovo.⁴¹ Na schůzi předsednictva krajského výboru KSČ bylo domluveno ustanovení krajského akčního výboru Národní fronty jako nového revolučního orgánu výkonné moci, přičemž do jeho čela byl navržen Fuchs. Ještě téhož dne byl krajský akční výbor Národní fronty skutečně ustaven, nepřekvapivě v čele s Fuchsem. Předcházející vyjednávání komunistů s levicí sociální demokracie se ukázalo být úspěšné, protože sociální demokraté se na rozdíl od národních socialistů a lidovců na činnosti krajského akčního výboru podíleli.

Akční výbor pod Fuchsovým vedením začal okamžitě organizovat personální čistky pod heslem „očistění“ veřejného života od údajné reakce. Moc na místní úrovni (a především v závodech) komunisté přebírali i za pomoci ozbrojených milic. Postupně byla obsazena sídla nekomunistických politických stran i jejich vydavatelství. Došlo i k prvním vlně zatýkání, přičemž krajský tajemník národních socialistů Josef Herold měl při výslechu 11. března údajně spáchat sebevraždu. Dle historičky Niny Pavelčíkové právě Herold představuje první oběť nově nastoupivšího komunistického režimu na Ostravsku.⁴²

Převzetí moci oslavili ostravští komunisté na schůzi pléna krajského výboru 4. března, hlavní projevy pronesli Josef Kotas a Vítězslav Fuchs. Ten ve svém proslovu jako hlavní bezprostřední politické úkoly stanovil upevnění moci akčních výborů, eliminování vlivu nekomunistů v závodech a v místech a především provedení personálních čistek s cílem upevnění nově se rodící komunistické moci. Současně jako jednoznačný úkol vytyčil nepolevovat v aktivitě, protože komunisté hodlali své převzetí moci legalizovat v nadcházejících volbách.⁴³ Z komunistického úhlu pohledu se Vítězslav Fuchs ve své funkci v průběhu února 1948 jednoznačně osvědčil. Po zásluze tak byl – jako ostatně celá řada spolustraníků – vyznamenán novým

40 Tamtéž, sign. P-86, zápis schůze předsednictva Krajského výboru KSČ v Ostravě 20. února 1948.

41 K dění v Ostravě v únoru 1948 srov. PRZYBYLOVÁ, Blažena a kol. *Ostrava*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 510–513.

42 PAVELČÍKOVÁ, Nina. Ohlas únorových událostí a počátky odporu proti komunistickému režimu ve Slezsku a na Severní Moravě. In: KOCIAN, Jiří; DEVÁTÁ, Markéta (ed.). *Únor 1948 v Československu: Nástup komunistické totality a proměny společnosti*. Praha, ÚSD AV ČR, 2011, s. 129–135.

43 ZA Opava, f. KSČ-SKV Ostrava, kart. 33, inv. č. 28, sign. Z-14, zápis ze schůze Krajského výboru KSČ v Ostravě 4. března 1948, s. 1.

stranickým vyznamenáním, a to Řádem 25. února. Dle přiloženého posudku *v únorových dnech cílevědomě řídil politiku v našem kraji. Prováděl různé zásahy, které se shodovaly s pokyny [ústředního výboru]. Okamžitě mobilizoval závody. Dovedl samostatně rozhodovat jak politicky, tak organizačně. Díky jeho iniciativním zásahům nedošlo k žádným výkyvům, vše probíhalo klidně, a přitom rázně.*⁴⁴

První měsíce po převzetí moci byly z hlediska práce stranického aparátu a orgánů značně hektické, přičemž celá řada aktivit se po čase ukázala jako přinejmenším zbytečná. Úloha regionálních funkcionářů včetně Fuchse spočívala především v tom, aby direktivy stranického ústředí byly uplatňovány v konkrétní politické praxi v jednotlivých krajích, okresech, městech, závodech a vesnicích. Zásadním problémem však byla skutečnost, že ačkoliv politické vedení v čele s Gottwaldem a Slánským neustále vyhlášovalo svou neomylnost a prozíravost, ve skutečnosti postupovalo značně chaoticky a improvizovaně. Například nechalo několik týdnů po únoru 1948 probíhat intenzivní předvolební kampaň, aby následně rozhodlo o konání voleb se společnou („jednotnou“) kandidátkou. Dále nechalo až do léta 1948 probíhat masový nábor nových členů do strany, aby poté ze dne na den vstup nových členů zastavilo a naopak začalo organizovat rozsáhlou prověrku zaměřenou právě na nově vstoupivší. Stejně tak nebylo jasné, jakou úlohu budou mít v politickém systému akční výbory, takže v prvních měsících jejich činnosti byl s velkými náklady zřizován jejich početný byrokratický aparát. Obdobná situace se týkala i vnitrostranického uspořádání: několik měsíců byl budován systém desítkových a újezdních tajemníků, aby byl následně opuštěn.

Nejen pro krajského tajemníka celou situaci po únoru 1948 mimořádně komplikovala skutečnost, že nebylo přesně ujasněno, jakou činností se mají jednotlivé instituce zabývat a jakými pravomocemi nejrůznější orgány stranické či státní organizace disponují. Ve veřejném životě tak vedle sebe působily stranické volené orgány, stranický aparát, akční výbory Národní fronty, národní výbory, bezpečnostní složky, státní úřady, odbory nebo masové společenské organizace, přičemž nikdo jejich kompetence a mocenské postavení jasně nedefinoval. Na bedrech krajského tajemníka a jeho nejbližšího okolí tak leželo břímě odpovědnosti za jejich činnost, ve skutečnosti však většinou nešlo o nic jiného než neustálé urovnávání nejrůznějších konfliktů a rozepří, a to i uvnitř vlastní komunistické strany. První vnitrostranické spory na Ostravsku se rozhořely hned v dubnu 1948 v souvislosti s kandidátkou do Národního shromáždění. K otázce možné kandidatury Fuchse ani v krajském předsednictvu nepanovala shoda, protože někteří členové vyjadřovali obavu, zda by se jako poslanec mohl naplno věnovat funkci krajského tajemníka.⁴⁵ Návrh kandidátní listiny byl předsednictvem schválen 16. dubna, přičemž Vítězslav Fuchs byl uveden

44 NA, f. Kádrové oddělení ÚV KSČ, řady a vyznamenání 1948–1951, kart. 1, arch. j. 7, posudky pro Řád 25. února 1948.

45 ZA Opava, f. KSČ-SKV Ostrava, kart. 110, inv. č. 53, sign. P-92, zápis schůze předsednictva Krajského výboru KSČ v Ostravě 2. dubna 1948, s. 7–8.

na pátém místě. Následně plénum krajského výboru 17. dubna za přítomnosti Marie Švermové kandidátku schválilo. Proti kandidatuře Fuchse se v diskuzi vyslovil pouze jeden hlas, a to právě s odůvodněním, že funkce krajského tajemníka a poslance nejsou z časových důvodů slučitelné. Proti kandidátce pak hlasoval pouze jeden člen pléna krajského výboru a pět se jich zdrželo.⁴⁶

Na základě zásady demokratického centralismu měla aktem schválení jakákoliv vnitrostranická diskuze skončit. Ve skutečnosti se však schválená podoba kandidátní listiny do Národního shromáždění stala příčinou ostrého vnitrostranického konfliktu. Vedoucí funkcionáři z Bruntálu schválenou kandidátku odmítli a svolali do Krnova poradu straníků z pohraničních okresů, navíc měli někteří funkcionáři bez vědomí kraje začít vyjednávat ve stranickém ústředí v Praze. Z hlediska stranických regulí se jednalo o jejich flagrantní porušení, které Fuchs neváhal označit za frakční činnost, tedy za vůbec nejhorší disciplinární delikt, kterého se mohl člen strany dopustit.⁴⁷ Obdobně jako funkcionáři z Krnova si navíc počínalo i okresní vedení v Ostravě, které také začalo proti krajskému vedení aktivně postupovat. Navíc se mělo zjistit, že někteří okresní funkcionáři z Ostravy kritizovali Fuchse z antisemitických pozic. O závažnosti vnitrostranického rozkolu svědčí skutečnost, že se o tomto problému muselo diskutovat na několika jednáních krajského předsednictva, krajsští funkcionáři v čele s Fuchsem dokonce museli absolvovat jednání na ústředním výboru v Praze. Teprve se záštitou nejvyššího stranického vedení se Fuchsovi podařilo vnitrostranický konflikt urovnat, přičemž on sám se raději místa na kandidátce do Národního shromáždění vzdal.⁴⁸ Postup okresních funkcionářů samozřejmě nakonec nemohl být ponechán bez povšimnutí, takže vedoucí funkcionáři ostravské okresní organizace byli tvrdě potrestáni stranickými tresty na jednání krajského předsednictva 10. července.⁴⁹

Z uvedeného dění ohledně sestavení kandidátky zřetelně vyplývá, že v prvních několika měsících po převzetí moci komunistická strana rozhodně nepředstavovala disciplinovaný stroj, v jehož rámci by stranické vedení mohlo neomezeně vládnout podřízeným organizacím, ale že se naopak řada funkcionářů nemínila automaticky

46 Tamtéž, inv. č. 28, sign. Z-15, zápis zasedání Krajského výboru KSČ v Ostravě 17. dubna 1948, s. 7.

47 ZA Opava, f. KSČ-SKV Ostrava, kart. 110, inv. č. 53, sign. P-94, zápis schůze předsednictva Krajského výboru KSČ v Ostravě 23. dubna 1948, s. 1–2.

48 Dne 4. května 1948 poslal Vítězslav Fuchs na ústřední výbor telegram v tomto znění: *[P]o dobrém uvážení a v zájmu strany jsem se rozhodl, že se vzdám kandidatury do Národního shromáždění, a prosím, abych byl škrtnut z kandidátní listiny ostravského volebního kraje. Zároveň žádám, abych mohl zítra, tj. ve středu 5. května, o půl deváté hodině dopoledne mluvit se soudruhům Slánským a osobně s ním projednat všechny tyto záležitosti a podat řádné odůvodnění svého rozhodnutí.* NA, f. Generální sekretariát 1945–1951, sv. 210, arch. j. 1310, sign. Fuchs V., telegram Vítězslava Fuchse ze 4. května 1948.

49 NA, f. Organizační oddělení Marie Švermová 1945–1951, sv. 70, arch. j. 390, zápis schůze předsednictva Krajského výboru KSČ v Ostravě 10. července 1948, s. 1–15.

podřizovat stranickým direktivám a minimálně očekávala, že se bude na procesu politického rozhodování spolupodílet. Vítězslav Fuchs se tak rozhodně nenacházel ve snadné situaci, a jeho židovský původ mu navíc vůbec nepomáhal.⁵⁰ Ani za této situace však neztratil podporu stranického vedení. Na schůzi krajského předsednictva 1. října 1948 za přítomnosti Švermové úspěšně prošel stranickou prověrkou. V diskusi mu jeho kolegové z předsednictva formálně vytkli některé údajné nedostatky, které posléze Fuchs sebekriticky přiznal, a následně se tak jako všichni ostatní zavázal pracovat v příštím období ještě lépe než dosud.⁵¹ Ani v dalším období rozhodně nemůže být žádná řeč o tom, že by Fuchs disponoval v rámci kraje absolutní autoritou, naopak musel podstoupit celou řadu konfliktních situací. Velké spory měl například s dlouholetým stranickým funkcionářem Janem Teprem, který byl nakonec v lednu 1949 přemístěn do Prahy.⁵² V listopadu 1948 musel řešit případ vedoucích funkcionářů Okresního výboru KSČ v Českém Těšíně, kteří byli obviněni z vytváření nelegálních peněžních fondů.⁵³

Vnitrostranické spory však byly jen jedním z mnoha dílčích střípků činnosti Vítězslava Fuchse jako vedoucího stranického funkcionáře. Ostravsko se svým těžkým průmyslem a těžbou černého uhlí představovalo pro komunistický režim klíčový region. Byly sem směřovány masivní investice i desetitisíce nových pracovních sil, neustále byly vyhlášovány nové a nové cíle při dobývání milionů tun uhlí, ve stavebnictví nebo výrobě surového železa, oceli a válcovaného materiálu. Na bedrech Vítězslava Fuchse jako vedoucího krajského funkcionáře tak spočívala rozhodující odpovědnost za splnění vytyčených hospodářských úkolů.

Stalinský teror a vnitrostranická čistka na Ostravsku

Odvrácenou stranou pouónorového „budovatelského“ úsilí byl rozsáhlý teror. Po prvních pouónorových čistkách se stalinská mašinérie rozběhla naplno: na Ostravsku byly zřízeny tábory nucené práce a dislokovány pomocné technické prapory. Represím byly vystaveny církve a řeholní řády, soukromí zemědělci byli v lepším případě nuceni vstupovat do jednotných zemědělských družstev, v horších případech vystěhovávání ze svých usedlostí a zavírání do vězení. Nadále pokračovaly čistky proti takzvaným „bývalým“ lidem. Vrcholem stalinské krutovlády na Ostravsku byl proces proti údajně protistátní skupině vedené Janem Buchalem, která měla připravovat

50 Tamtéž, sv. 73, arch. j. 404, s. 59–62, zkušenosti a poznatky z volební instruktáže, kraj Ostrava.

51 ZA Opava, f. KSČ-SKV Ostrava, kart. 110, sign. neuvedena, prověrka členů Krajského výboru 1. a 8. října 1948, zápis schůze předsednictva Krajského výboru KSČ v Ostravě 1. října 1948, s. 3–4, prověrka Vítězslava Fuchse.

52 NA, f. Organizační oddělení Marie Švermová 1945–1951, sv. 70, arch. j. 393, zápis schůze sekretariátu Krajského výboru KSČ v Ostravě 26. ledna 1949, s. 2.

53 ZA Opava, f. KSČ-SKV Ostrava, kart. 110, inv. č. 53, bez sign., zápis schůze předsednictva Krajského výboru KSČ v Ostravě 20. listopadu 1948.

státní převrat. Série procesů se konala od 17. do 31. července 1950 v Čapkově sokolovně v Ostravě, přičemž byly vyneseny a posléze i vykonány čtyři rozsudky smrti, pět trestů doživotního vězení a dalších sedmdesát pět nepodmíněných trestů odnětí svobody.⁵⁴ Podíl Vítězslava Fuchse na proběhlé represi zůstává zcela mimo jakoukoliv pochybnost, jelikož v této době nebyl pouze krajským stranickým tajemníkem, ale také členem krajské bezpečnostní pětky. Na přípravě ostravského monstrprocesu se sám aktivně podílel.⁵⁵

Stalinská represe se však neomezila pouze na komunistické „třídní nepřátele“, ale podle teorie o zostřujícím se třídním boji začali být odhalováni i nepřátelé uvnitř vlastní komunistické strany. Klíčovým hybatelem stranických čistek v celém sovětském bloku byl sovětský generální tajemník Josif Stalin, který si tuto metodu utužování osobní moci osvojil už v průběhu dvacátých a zejména ve třicátých letech. Spouštěčem čistek byl postoj jugoslávského komunistického vůdce Josipa Broze Tita, jehož snaha o nezávislou politickou linii vyústila až do bouřlivé roztržky v červnu 1948, kdy byla Jugoslávie na Stalinův příkaz vyobcována ze sovětského bloku. Právě snaha zamezit jakékoliv další možné herezi dovedla Stalina k přesvědčení, že bude nezbytné ostatní komunistické strany podřídit ještě užšímu řízení z moskevského centra a že represivní přístup bude nejlepším (a osvědčeným) nástrojem. Všechny země sovětského bloku tak musely přijmout bezpečnostní „poradce“, kteří měli jediný úkol: najít uvnitř komunistických stran skryté nepřátele.

Z dnes dostupných archivních pramenů vyplývá, že se Klement Gottwald snažil několik měsíců Stalinově nátlaku bránit a odmítal přijmout zvláštní sovětské vyšetřovatele. V květnu 1949 byly v souvislosti s vyšetřováním maďarského komunisty László Rajka zatčeny první osoby v Československu, na přelomu července a srpna 1949 byl československou Státní bezpečností vypracován seznam šedesáti stranických funkcionářů, kteří mohli mít něco společného s nepřátelskou činností. Vítězslav Fuchs byl mezi nimi. Do začátku září 1949 však bylo zatčeno „pouze“ pět osob, z hlediska počtu „odhalených“ nepřátel tak Československo značně zaostávalo za ostatními státy. Pro Gottwalda z toho vyplývalo jediné: aby snad nebyl za zrádce označen Stalinem on sám, musel se podvolit jeho požadavku. Dne 16. září 1949 Gottwald a Slánský požádali Sověty o vyslání bezpečnostních poradců.⁵⁶

Vnitrostranická represe se tak začala rozbíhat i ve vlastní komunistické straně. Na počátku roku 1950 byl zatčen krajský tajemník KSČ v Olomouci Josef Stavinoha, jeho „případ“ se však základem rozsáhlejšího vyšetřování nestal. Přesto však ve všech stranických organizacích proběhla rozsáhlá propagandistická kampaň varující

54 JIŘÍK, Karel. Největší politický proces na Moravě a ve Slezsku. Před 50 lety se v Ostravě poravovalo. In: *Vlastivědné listy Slezska a Severní Moravy Opava*. Matice slezská, roč. 27 (2001), č. 1, s. 24–26.

55 NA, f. Branně-bezpečnostní oddělení ÚV KSČ, sv. 38, arch. j. 234, zápis ze schůze krajské bezpečnostní pětky KSČ konané 7. července 1950 na sekretariátě KV KSČ v Ostravě.

56 KAPLAN, Karel. *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. Praha: Mladá fronta, 1992, s. 66–68.

straníky před skrytými zrádci a nepřáteli.⁵⁷ Vítězslav Fuchs tak musel na stranických schůzích právě před jejich hrozbou varovat a vyzýval straníky k maximální ostrážitosti.⁵⁸ Nevíme, zda si to již uvědomoval, ale situace se pro něj začala stávat kritickou, protože Stavinoha po roce 1945 dva roky pracoval na krajském výboru v Ostravě jako organizační tajemník, tedy jako Fuchsův přímý podřízený.

Rozhodujícím momentem vnitrostranické represe nakonec bylo zatčení krajského tajemníka KSČ v Brně Otto Šlinga na počátku října 1950. Opět to pro Fuchse nevěstilo nic dobrého: oba měli židovský původ, nebyli dělníky, válku strávili ve Velké Británii a po osvobození působili v čele důležitých průmyslových regionů. Vůbec nejhorší však byla pro Fuchse skutečnost, že se se Šlingem osobně znal. Šlingovo zatčení bylo diskutováno na schůzi předsednictva krajského výboru v Ostravě 23. října. Fuchs se snažil jejich vzájemné kontakty co nejvíce bagatelizovat a zcela se od něj distancoval.⁵⁹

Ačkoliv se Šling snažil po svém zatčení několik týdnů vzdorovat vyšetřovatelům, nakonec nelidskému zacházení podlehl a doznal se ke své údajné zrádcovské činnosti. Na základě jeho výpovědí pak začali vyšetřovatelé Státní bezpečnosti konstruovat protistátní spikleneckou skupinu, přičemž hlavní směr jejich „pátrání“ byl jasný: pozornost byla zaměřena zejména na španělské interbrigadisty, funkcionáře působící v období druhé světové války na Západě, intelektuály a také osoby s židovským původem. Fuchs do profilu „podezřelé“ osoby dokonale zapadal, navíc jej s celou řadou dalších podezřelých spojovala síť přátelských vztahů.⁶⁰

Dne 7. února 1951 byl Fuchs spolu s vedoucím kádrového oddělení Rudolfem Peschlem pozván na jednání do Prahy. Na místo obligátní pracovní porady byl však podroben kádrovému pohovoru, který s ním vedli pracovníci ústředního výboru Bruno Köhler a člen komise stranické kontroly František Hůla. Pohovor svým obsahem připomínal spíše výslech a Fuchs musel osvětlit zejména své vztahy s Otto Šlingem a Marií Švermovou, která byla v té době už také zatčena. V průběhu rozhovoru nebyl Fuchs z žádné protistátní činnosti obviněn ani nebyl nucen k jakýmkoliv přiznáním. Aniž to však mohl tušit, bylo pozvání do Prahy jen záminkou k jeho zatčení. Stalo se tak ihned poté, co vyšel z budovy ústředního výboru KSČ.⁶¹

57 HEMZA, Tomáš. Ve jménu boje proti „diktátorům“, „spiklencům“ a „zrádcům“. Čistka v krajských výborech KSČ v Ostravě a Českých Budějovicích v roce 1951. *Soudobé dějiny*, roč. XXIV (2017), č. 1–2, s. 133–134.

58 ZA Opava, f. KSČ-SKV Ostrava, kart. 112, inv. č. 54, sign. P-173, záznam ze schůze předsednictva Krajského výboru KSČ v Ostravě 30. ledna 1950.

59 NA, f. Organizační oddělení Marie Švermová 1945–1951, sv. 72, arch. j. 398, zápis schůze předsednictva Krajského výboru KSČ v Ostravě dne 23. října 1950, s. 9–10.

60 HEMZA, Tomáš, ref. 57, s. 136–138.

61 ABS, f. Ministerstvo národní bezpečnosti, inv. j. 13, sign. MNB-13, podsvazek č. 3, s. 1–5, záznam o kádrovém rozhovoru se s. Fuchsem dne 7. února 1951 vedený s. Köhlerem a s. Hůlou.

Vyšetřování, odsouzení a věznění

Bezprostřední Fuchsovu reakci na zatčení a obvinění z protistátní činnosti není možné rekonstruovat, protože jeho první výslechový protokol je datován až dnem 27. února, tedy až po dvaceti dnech. Můžeme však předpokládat, že se Fuchsův život v těchto dnech příliš nelišil od života ostatních zatčených komunistů. V prvních několika dnech zpravidla žili v domnění, že muselo dojít k hroznému omylu a že bude možné vyšetřovatele pravdivými výpověďmi přesvědčit, že se žádné protistranické či protistátní činnosti nedopouštěli. Zadržení funkcionáři se případně domáhali stranického slyšení, na kterém chtěli svoji činnosti obhájit. Nedokázali si připustit, že o jejich vině již bylo rozhodnuto, že vyšetřovatelé nemají žádný zájem na zjištění objektivní pravdy a že jejich jediným cílem je donutit zatčeného k přiznání. Celý průběh vyšetřování měli ve své režii vedoucí straníctví funkcionáři, pracovníci Státní bezpečnosti a sovětsí poradci. Ti všichni velmi dobře věděli, že pokud protistátní spiklence neodhalí, mohou se jimi velmi brzy stát oni sami. Jednotlivé vyšetřovatele tak povzbuzovali k tomu, aby při „vyšetřování“ neměli žádné zábrany a aby se nezdráhali používat jakýchkoliv metod včetně bití a psychického teroru. Každý zatčený se tak během několika málo dnů změnil v lidskou trosku ochotnou udělat cokoli, aby mučivé martyrium ukončil. Z pozdějších výpovědí Vítězslava Fuchse vyplývá, že tomuto trýznivému zacházení byl podroben i on.⁶²

Není tak nijak překvapivé, že se v prvním dochovaném výslechovém protokolu z 27. února 1951 Fuchs přiznával, že byl členem nepřátelské skupiny pod vedením Šlinga a Švermové, přičemž skupina údajně sabotovala hospodářské budování, odmítala kolektivizaci zemědělství a prováděla špatnou kádrovou politiku. Jejich společným cílem mělo být provedení stranického a státního převratu, návrat k předúnorové buržoazní republice a restaurace kapitalismu. Spolu s Fuchsem byli mezi zatčenými i další krajší tajemníci: Mikuláš Landa, Hanuš Lomský a Ervín Polák. Právě oni spolu s dalšími zatčenými představovali v první polovině roku 1951 podle tehdejší koncepce vyšetřovatelů protistranickou skupinu vedenou Šlingem a Švermovou.

62 NA, f. Komise pro šetření politických procesů I., sv. 18, arch. j. 328, záznam z pohovoru s Vítězslavem Fuchsem dne 23. února 1963, s. 1–2: *K vyšetřovacím metodám [Fuchs] bezpečnosti uvedl, že daleko horší než bití a fyzické násilí bylo pro něho násilí morální – šílené ponižení jeho jako člověka, pošlapání lidské důstojnosti, nadávky, křik – všechno ve jménu strany, že se musí přiznat k tomu, co chtějí jeho vyšetřovatelé, že tím pomůže straně. Věděl, o co asi jde, znal moskevské procesy. Proto, aby si zachránil život, podpisoval, co chtěli. Když v důsledku toho byly zmírněny vyšetřovací metody vůči němu a poněkud se zotavil, odvolal původní výpovědi. Pak prý martyrium začínalo znova. V této souvislosti upozorňuje zvláště na vyšetřovatele, kterého dostal 7. ledna 1952 a kterého označuje za zvíře. Do dubna měl ve dne v noci výslechy. Nakonec měl ruce a nohy tak oteklé, nemohl ani stát a k výslechům ho nosili na nosítkách. V té době prý už byl na pokraji šílenství.*

Není třeba zdůrazňovat, že se Fuchs a další komunističtí funkcionáři po svém zatčení ocitli v situaci, na jakou nebyli absolutně připraveni. Namísto privilegovaných politiků se náhle stali vyvrheli a museli se přiznávat k nejdopornějším zločinům (z pohledu komunisty). Jestliže si ještě několik dní po zatčení mohli namlouvat, že snad mohlo dojít k omylu a ten se brzy vysvětlí, s postupem času zjistili, že je jejich vlastní strana odvrhla jako zločince, že jsou zcela osamoceni a vydáni na milost a nemilost vyšetřovatelům. Na jedné straně byli přesvědčeni o tom, že se žádné nepřátelské činnosti nedopouštěli, na druhé straně je vyšetřovatelé neustále utvrzovali v tom, že jsou zrádci, že nemá cenu dále zapírat a že z nich doznání dříve či později dostanou. Vyšetřovaní byli vystaveni brutálnímu psychickému a fyzickému teroru zahrnujícímu bití, urážky, odpírání spánku a jídla nebo výhrůžky perzekucí rodiny. Po několika málo dnech či týdnech byli vyšetřovaní zpravidla zlomeni ve svém odporu a pochopili, že učinění doznání k protistátní činnosti je jedinou možností, jak nelidské zacházení co nejdříve ukončit. Pokud přece jen psychický a fyzický teror nebyl dostačující, apelovali vyšetřovatelé na stranickou disciplínu, tedy že strana již o vině dané osoby rozhodla a on se má jako disciplinovaný straník tomuto rozhodnutí podřídit. Ač se to může zdát z dnešního pohledu absurdní, právě tato forma nátlaku byla v případech vyšetřování komunistů velmi úspěšná. Snad naivně očekávali, že pokud na přání strany učiní svá doznání, budou za svou vstřícnost omilostněni a časem snad úplně očištěni od nespravedlivých obvinění. Podle pozdějších výpovědí vyšetřovatelů měl být Fuchs právě jedním z komunistických funkcionářů, kteří učinili svá doznání jako akt podvolení se rozhodnutí strany.⁶³

Několik týdnů po svém zatčení, nejpozději na konci února 1951, byl Fuchs už v takovém rozpoložení, že se vyšetřovatelům ke své údajné nepřátelské činnosti doznával. Neměl přitom žádné tušení, že byla zatčena i jeho manželka (vězněna byla téměř dva roky) ani že se jeho bývalí spolustraníci mimořádně odporně zachovali i k jeho malým dětem: syn byl umístěn do dětského domova, dcera byla dána na výchovu do rodiny příslušníka Státní bezpečnosti, který se k ní měl chovat velmi krutě a fyzicky ji týrat.⁶⁴ Zatčená manželka byla přitom nucena psát Fuchsovi smyšlené

63 Vyšetřovatel Státní bezpečnosti Bohumil Doubek k tomu uvedl: *U bývalých politických činitelů, jako krajských tajemníků, když nechtěli přistoupit na přiznání Šlingovy výpovědi, bylo používáno argumentu, který nám poradil s. Vladimír a který byl stejně nebezpečný jako používání fyzického násilí. Vyšetřovaným se říkalo: že strana ho již jako nepřítele odhalila veřejně, že jemu nezbyvá nic jiného než přiznat to, co bylo odhaleno, že svým postojem (nepřiznat) vlastně bojuje proti straně, že to nakonec přiznat musí, protože strana nemůže ustoupit od toho, co již veřejně řekla, a že ustoupit musí vyšetřovaný za každou cenu, a jestliže je v něm kousek dobrého poměru ke straně, dobrovolně. Tyto argumenty jsou dalším důkazem zneužívání jména strany při vyšetřování a jsou přirozeně i formou nátlaku na vyšetřovaného. Pamatuji se, že těmto argumentům ustoupil Lomský, později i Fuchs, který kolísal, a i někteří další. KAPLAN, Karel (ed.). *StB o sobě. Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. Praha: ÚDV PČR, 2002, s. 87–88.*

64 ABS, f. Ministerstvo národní bezpečnosti, inv. j. 13, sign. MNB-13, podsvazek č. 8, s. 17, zpráva z 25. dubna 1954, Vítězslav Fuchs – ubytování jeho dětí.

dopisy, jako by byla na svobodě, a děti musely psát svým rodičům zprávy, že se jim daří dobře a že jsou spolu, což nebyla pravda.⁶⁵

Vítězslav Fuchs tak byl zcela v moci svých vyšetřovatelů, kterým šlo o jediné: dostat z něj přiznání a přinutit jej k absolutní spolupráci. Situaci však komplikovala skutečnost, že koncepce vyšetřování se postupně měnily. Jen co se tedy Fuchs a další přiznali, že usilovali o svržení Rudolfa Slánského, museli od podzimu 1951 vypovídat pravý opak, tedy že byli členy nepřátelské skupiny pod jeho vedením. Podobných zvratů musel Fuchs absolvovat několik a bylo mu tak jasné, že vyšetřovatele žádná objektivní pravda nezajímá, ale že musí přiznat vše, co po něm chtějí. Byl přítom za svůj přístup odměňován či trestán podle toho, zda a jak vycházel vyšetřovatelům vstříc. Odmítal-li se přiznat k vymyšleným zločinům, byl dáván na samotku do temnice,⁶⁶ pokud naopak spolupracoval, byly mu povolovány některé výhody, například možnost kouření na cele, čtení s brýlemi, nákup potravin, spaní s rukama pod dekou, pravidelný přísun knih nebo možnost dostávání balíčků s jídlem včetně čerstvého ovoce.⁶⁷ Do cely mu byl nasazen tajný spolupracovník, který jej utvrzoval v tom, že nemá cenu zapírat a bude nejlepší se ke všemu přiznat, a zároveň dodával vyšetřovatelům informace o Fuchsově psychickém a fyzickém rozpoložení.

Z udání sepsaných tajným spolupracovníkem umístěným k Fuchsovi na celu vyplývá, že po sérii několika změn koncepcí vyšetřování se na podzim 1951 pokusil Fuchs vyšetřovatelům vzdorovat a svá dosavadní doznání odvolal. Podle sdělení spolupřiznání *největší obavy má z toho, že by mohl být předán soudu v takovém stavu vyšetřování, jaký je nyní, a říká, že tím by ho bezpečnost dostala do strašné situace, neboť prý by u soudu nemohl věc vysvětlit tak jako zde a říci, že byl k doznání přinucen, protože tím by dával do ruky zbraň reakci. Říká však, že je rád, že se rozhodl říci pravdu, ať to má jakékoliv následky, a je odhodlán na svém stanovisku setrvat, a jak říká, nedat se již znovu zlomit.*⁶⁸ Současně si byl Fuchs dobře vědom toho, že pokud se nepřizná, nebyl by pro vyšetřovatele problém „usvědčit“ jej ostatními spoluobžalovanými. V takovém případě však nemohl počítat s jakoukoliv polehčující okolností a mohl by očekávat i absolutní trest. Z toho je dobře patrné, že více než rok předtím,

65 ABS, f. Ministerstvo národní bezpečnosti, inv. j. 13, sign. MNB-13, podsvazek č. 8, s. 27, zpráva ze 7. srpna 1951, opatření záležitosti Milana a Jarmily Fuchsové, děti zajištěného JUDr. Vítězslava Fuchse; s. 38, zpráva z 15. srpna 1951, opatření záležitosti Milana a Jarmily Fuchsové, děti zajištěného JUDr. Vítězslava Fuchse; s. 154, agenturní záznam (list A, č. 105) z 12. září 1952.

66 ABS, f. Ministerstvo národní bezpečnosti, inv. j. 13, sign. MNB-13, podsvazek č. 8, s. 331, žádost ze dne 20. ledna 1952 o umístění Vítězslava Fuchse do temnice od 20. ledna na dva dny.

67 Tamtéž, s. 332, povolení z 15. srpna 1952; s. 333, povolení z 27. září 1952; s. 334, povolení ze 7. února 1953; s. 335, rukopisné povolení z 29. dubna 1953; s. 336, povolení z 15. dubna 1953; s. 337, povolení z 24. června 1953; s. 340, povolení z 12. října 1953; s. 341, povolení z 19. srpna 1953.

68 ABS, f. Ministerstvo národní bezpečnosti, inv. j. 13, sign. MNB-13, podsvazek č. 6, s. 1–2, zpráva z 25. října 1951.

než byly tresty smrti v procesu se Slánským skutečně vyneseny, Fuchs moc dobře věděl, čeho jsou jeho spolustraníci schopni.

Po odvolání doznání byl Fuchs opět podroben brutálním výslechovým metodám. Už 12. ledna 1952 tak svému spoluvězni sdělil, že je na pokraji toho, aby se znovu přiznal ke své původní výpovědi: *Velmi ho deprimují nářázky na rodinu, ale ještě více poznámky, že když se nepřizná, že skončí hodně „vysoko“. Těmto hrozbám věří, a proto říká, že by snad bylo lepší, kdyby se přiznal k členství v protistranické skupině, i když tvrdí, že v ní nebyl ani o ní nic neví. Bojí se, že bude z toho usvědčen.*⁶⁹ V průběhu ledna 1952 byl nakonec opět zlomen a ke své nepřátelské činnosti se znovu doznal. Učinil to však nikoliv proto, že snad sám začal své vině věřit, ale protože neviděl žádné jiné východisko. Dne 20. června 1952 jeho spoluvězeň napsal vyšetřovatelům další zprávu, podle které [Fuchsův] *postoj se v žádném směru nezměnil. Stále tvrdí, že nebyl členem žádné protistranické skupiny ani sionistické organizace. O doznáních, která učinil, říká, že od něho byla vynucena. Někdy se zmiňuje o tom, že se nemůže s daným stavem smířit, a uvažuje, zda by doznané věci neměl znovu odvolat. Jindy zase říká, že snad by bylo lepší referentovi říkat, co na něm chce, a až se mu naskytne příležitost, informovat o všem stranu. [...] Svě doznání odůvodňuje tím, že různí lidé pod nátlakem vypovídali nepravdivě o jeho nepřátelské činnosti, a kdyby prý ji nedoznal, bylo by to hodnoceno, jako že zůstává nadále nepřítelem.*⁷⁰

Díky těmto zprávám vyšetřovatelé věděli, že Fuchs přes jejich veškerou snahu nebyl zlomeným člověkem a nebyl o své vině přesvědčen, ale že naopak svou víru ve stranu neztratil a doufal, že by se před ní mohl očistit. Není jasné, do jaké míry tato skutečnost ovlivnila či neovlivnila Fuchsovo zařazení do hlavního politického procesu s Rudolfem Slánským. Ke svému velkému štěstí však do procesu zařazen nebyl, což mu nakonec pravděpodobně zachránilo život. Z bývalých krajských tajemníků takové štěstí neměl Otto Šling, který byl v listopadu 1952 spolu s dalšími deseti obžalovanými odsouzen k trestu smrti. Dne 3. prosince 1952 bylo všech jedenáct absolutních trestů vykonáno.

„Úspěšně“ provedený monstrproces s Rudolfem Slánským představoval pro jeho tvůrce cíl, kterému ve druhé polovině roku 1952 věnovali veškeré úsilí. Pro zatčené funkcionáře, kteří nebyli do procesu přímo zařazeni, však představoval jistý oddychový čas, po který si jich vyšetřovatelé příliš nevěšimali, a oni tak mohli znovu nabrat psychické a fyzické síly. Ve prospěch zatčených se pak dalo do pohybu i politické dění: v Sovětském svazu 5. března 1953 zemřel Stalin a o několik dní později jej následoval i Klement Gottwald. V nastalém mocenském vakuu československé politické vedení značně tápalo: ve vězení byly bez jakéhokoli relevantního oprávnění drženy desítky bývalých stranických funkcionářů a příslušníků bezpečnosti, současně však nebylo jasné, zda sovětské vedení i po Stalinově smrti trvá na další vlně

69 ABS, f. Ministerstvo národní bezpečnosti, inv. j. 13, sign. MNB-13, podsvazek č. 6, s. 5–6, zpráva z 12. ledna 1952.

70 Tamtéž, s. 14, zpráva z 20. června 1952.

procesů. Až do podzimu roku 1953 tak proběhl pouze jeden soudní proces s bývalými pracovníky Ministerstva zahraničí.

Klíčové dění se odehrávalo v Sovětském svazu, kde byly špičky bezpečnostních struktur v čele s Lavrentijem Berijou a Viktorem Abakumovovem odstaveny od moci a současně Chruščovovo vedení posilovalo moc strany právě nad bezpečnostními složkami. Ačkoliv uvnitř československé politické elity po Gottwaldově smrti žádný větší zákulisní boj neprobíhal, i zde musel být následován příklad Sovětského svazu: dne 14. září 1953 bylo zrušeno samostatné Ministerstvo národní bezpečnosti a bezpečnostní složky včetně Státní bezpečnosti byly zpětně organizačně zařazeny pod Ministerstvo vnitra. Do jeho čela nastoupil dosud neznámý stranický aparátčík Rudolf Barák.⁷¹ Z hlediska politických procesů s komunistickými funkcionáři měl nový ministr jediný úkol: co nejdříve celou záležitost ukončit s tím, že již zatčené osoby měly být co nejdříve odsouzeny a žádné další odhalování „skrytých“ nepřátel a zrádců uvnitř strany nebylo žádoucí.

Od prosince 1953 do dubna 1954 tak bylo zorganizováno několik následných vykonstruovaných procesů: s pracovníky bezpečnosti („Osvald Závodský a spol.“, Josef Pavel, Štěpán Plaček) a aparátu KSČ („Marie Švermová a spol.“), údajnými trockisty („Velká trockistická rada“), vojáky („Bedřich Kopold a spol.“), slovenskými komunisty („Slovenští buržoazní nacionalisté“ neboli „Gustáv Husák a spol.“) a národohospodáři („Josef Goldmann a spol.“). Vítězslav Fuchs byl jako bývalý krajský tajemník zařazen do procesu skupiny pracovníků aparátu KSČ. Spolu s ním se na lavici obžalovaných ocitli Marie Švermová, Mikuláš Landa, Hanuš Lomský, Ervín Polák a Bedřich Hájek. Poslední spoluobžalovanou byla paradoxně bývalá pracovnice komise stranické kontroly Jarmila Taussigová, která se na vykonstruování obvinění vůči většině svých spoluobžalovaných sama aktivně podílela.

Obžaloba byla v případě Vítězslava Fuchse naprosto neurčitá a dosvědčuje jasnou vykonstruovanost jeho údajných provinění. Dle obžaloby se měl dopustit trestného činu velezrady tím, že byl *dosazen Slánským do funkce vedoucího tajemníka krajského výboru, poslance a člena ÚV KSČ, zaváděl Šlingovy záškodnické metody do práce stranického aparátu (výměny pracovních zkušeností mezi Brnem a Ostravou), záškodnická kádrová politika (orientovaná na tzv. buržoazní odborníky a maloměšťácké živly) – do funkce ředitele pivovaru dosadil Škanderu, sabotoval a poškozoval zemědělskou výrobu.*⁷² Když byl Fuchs s obžalobou svým advokátem seznámen, musel ji pochopitelně odmítnout. Do funkce krajského tajemníka nebyl dosazen Slánským, ale byl zvolen na krajské konferenci, poslancem pak vůbec nebyl. Jediný

71 K osobě Rudolfa Baráka srov. KALOUS, Jan a kol. *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948–1998. Ministři a jejich náměstci*. Praha: ÚSTR, 2009, s. 45–48; TOMEK, Prokop. *Život a doba ministra Rudolfa Baráka*. Praha: Vyšehrad, 2009.

72 ABS, sbírka Zvláštní vyšetřovací spisy (ZV-MV), arch. č. ZV-2 MV, podsvazek mapa č. 1, s. 18–37, koncept žaloby generálního prokurátora v Praze Nejvyššímu soudu v Praze v trestní věci „Marie Švermová a spol.“

konkrétní případ jeho údajné sabotáže, dosazení Rudolfa Škandery do vedení pivovaru, také odmítl. Podle Fuchse měl být Škandera do funkce dosazen ještě v době vedení Viléma Nového a naopak Fuchs se měl zasadit o Škanderovo odvolání z funkce a vyloučení ze strany v roce 1950. Svou úmyslnou trestnou činnost Fuchs zásadně odmítal, pouze připouštěl svou nevědomou vinu, tedy že nevěděl, že Slánský a Švermová byli zrádci a že *nebyl dosti ostražitý a politicky vyspělý, a proto se stal nástrojem těchto lumpů*.⁷³

Hlavní líčení s údajnou protistranickou skupinou „Marie Švermová a spol.“ se konalo ve dnech 26. až 28. ledna 1954 před Nejvyšším soudem v Praze. Průběh soudu v ničem nepřipomínal proces se Slánským: konal se bez přítomnosti veřejnosti a sdělovací prostředky o něm informovaly jen velmi omezeně. Největší rozdíl však spočíval v chování jednotlivých obžalovaných, jelikož většina z nich odmítla sehrát roli kajícně se přiznávajících provinilců. Bedřich Hájek a Marie Švermová svou záměrnou nepřátelskou činností odmítli a pouze připouštěli, že nebyli dostatečně ostražití, a pokud se nějak provinili, tak pouze nevědomě. Obdobně vystoupil i Fuchs: *Jsem si plně vědom provinění spočívajícího především v tom, že jsem přebíral některé šlingovy metody pro svoji práci. Nikdy jsem však neprosazoval žádné nepřátelské elementy. Prosím soud, aby také přihlídl k tomu, že jsem ve své činnosti nikdy nebyl kritizován, moje práce byla chválena jak Frankem, tak i Švermovou a to vedlo k tomu, že jsem se na svoji práci díval nekriticky. Jsem si vědom toho, že všechny tyto okolnosti mne nezabavují viny, ale chci říci, že jsem nikdy záměrně proti straně nepracoval. Hluboce lituji, že jsem svými činy poškozoval lid[ově] dem[okratické] zřízení, prosím, aby mi soud umožnil, abych svojí práci mohl svoje viny odčinit a abych se mohl aktivně zapojit do budování naší země*.⁷⁴ Nejbojovněji před soudem vystoupili Mikuláš Landa a Jarmila Taussigová. Landa před soudem otevřeně uvedl, že výslechové protokoly nejsou pravdivé a že je podepsal pod vlivem dlouhé vazby. Taussigová rezolutně odmítala jakékoliv své zapojení do protistranické činnosti: *Jsem si vědoma, z čeho mne viní žaloba, já se však necítím býti vinna v žádném směru. Nepracovala jsem nikdy proti státu. Prokurátor předestřel obv[iněné] výpověď Šlinga, k níž tato uvádí: Tato výpověď není pravdivá. Prokurátor předestřel obv[iněné] další výpověď Franka, k níž obviněn[á] rovněž uvádí, že není pravdivá. Prokurátor předestřel obv[iněné] další výp[ověď] R[udolfa] Slánského, k níž obviněná opět uvádí, že není pravdivá a že je všechno lež*.⁷⁵

Průběh soudního líčení se tak zcela vymkl kontrole. Musela se dokonce sejít mezi-ministerská resortní porada, na které byly vznášeny zásadní námitky k oprávněnosti

73 ABS, f. Ministerstvo národní bezpečnosti, inv. j. 13, sign. MNB-13, podsvazek č. 8, s. 312, zpráva z 23. ledna 1954, Vítězslav Fuchs – chování před obhájcem.

74 ABS, sbírka Zvláštní vyšetřovací spisy (ZV-MV), arch. č. ZV-2 MV, podsvazek mapa č. 1, s. 38–78, protokol o hlavním líčení Nejvyššího soudu v Praze ve dne 26., 27. a 28. ledna 1954 v trestní věci „Marie Švermová a spol.“; s. 78.

75 Tamtéž, s. 59.

procesu. Tehdejší předseda Nejvyššího soudu Josef Urválek měl dokonce navrhnout jeho přerušení. S tím však nesouhlasil prokurátor Eduard Švach. Situaci nakonec rozhodl ministr vnitra Rudolf Barák, podle kterého už politický sekretariát ústředního výboru KSČ o vině obžalovaných rozhodl a soud se musí tímto schváleným usnesením řídit.⁷⁶ Dne 28. ledna 1954 tak byl nad všemi obžalovanými vynesen odsuzující rozsudek. Vítězslav Fuchs byl odsouzen pro spáchání trestného činu velezrady k trestu odnětí svobody na patnáct let.⁷⁷

Následující den informaci o odsouzení Vítězslava Fuchse a dalších bývalých komunistických funkcionářů poskytl členům nejvyššího stranického vedení první tajemník ústředního výboru KSČ Antonín Novotný. Není jasné, zda samotný Novotný nebyl dezinformován ze strany odpovědných bezpečnostních složek a justice, ale jím přednesený referát naprosto neodpovídal realitě: *Proces probíhal tři dny. Je zajímavé, jak se všichni sešli u soudu, tak nakonec jeden druhého topil, a ukázalo se, že skutečně byli velmi platnými pomocníky Slánského, že připravovali řadu opatření, jakmile bude situace příznivá, aby uchopili moc do svých rukou. Vzájemně usvědčovali jeden druhého na základě papírů, které měli, a připravených akcích, o kterých mluvili. Toto se ukázalo během procesu včera, kde se sešli poprvé u soudu a jeden na druhého začal povídat a odhalovat ledví toho druhého. Tento proces je důležitý v tom, že je to druhý takový význačný proces po procesu se Slánským, že tento proces potvrdil, že oni pracovali pro uchopení moci ve straně i za cenu odstranění lidí nejen ve straně, ale i ve státě. Nic jim nebylo svaté, aby docílili svého cíle. Dnes večer, možná odpoledne bude výsledek v rozhlase a tisku.*⁷⁸ V dochovaném dokumentu není žádná zmínka o tom, zda byla k procesu vedena jakákoliv diskuze. Ve veřejném prostoru však k němu žádná mohutná kampaň prováděna nebyla. Rudé právo informovalo veřejnost o procesu pouze krátkým článkem, přičemž stejně jako v případě informace podané Novotným bylo nepravdivě uvedeno, že byli všichni odsouzení usvědčeni a ke svým činům se plně doznali. Po téměř třech letech vyšetřovací vazby tak Vítězslav Fuchs alespoň věděl, že se na rozdíl od jedenácti spolustraníků vyhnul odsouzení k trestu smrti.⁷⁹ Po odsouzení si trest nejprve odpykával ve věznici v Leopoldově na Slovensku, v květnu 1955 byl přemístěn do Valdic u Jičína.⁸⁰

76 Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise. In: VOREL, Jaroslav; ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. (ed.). *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech, I. díl*. Praha: ÚDV PČR, 2003, s. 276.

77 Ostatní obžalovaní byli odsouzeni k následujícím trestům odnětí svobody: Marie Švermová na doživotí, Jarmila Taussigová dvacet pět let, Mikuláš Landa a Bedřich Hájek dvacet let, Ervín Polák osmnáct let, Hanuš Lomský patnáct let.

78 NA, f. Kancelář 1. tajemníka ÚV KSČ Antonína Novotného I. díl, kart. 85, sv. 3, arch. j. 60, porady tajemníků ÚV KSČ 1953–1954, 1963, porada vedoucích oddělení ÚV KSČ 29. ledna 1954, s. 2/1–3/1.

79 Proces s pomahači protistátního spikleneckého centra. *Rudé právo*, 30. ledna 1954, roč. 34, č. 29, s. 2.

80 NA, f. Správa sboru nápravné výchovy Praha, osobní spis Vítězslava Fuchse.

K jeho ohromnému štěstí se politická atmosféra v komunistických režimech začala pomalu měnit směrem k destalinizaci, tedy k postupnému opouštění nejhorsších metod teroru. Rozhodující bylo dění v Sovětském svazu, obdobný proces nastal i v ostatních zemích sovětského bloku. Součástí pozvolné destalinizace bylo revidování některých dřívějších rozsudků včetně procesů s komunistickými funkcionáři. Československý komunistický režim nemohl zůstat netečný a na přímý sovětský pokyn bylo rozhodnuto o zřízení speciální komise pod vedením Rudolfa Baráka. Komise měla za úkol prozkoumat, zda v uplynulém období nedošlo k nespravedlivým odsouzením.

Zdá se být velmi pravděpodobné, že Vítězslav Fuchs byl o tomto dění informován a rozhodl se bojovat za své propuštění. Činil tak jedinou možnou formou: psaním dopisů odpovědným funkcionářům s cílem přesvědčit je, že byl odsouzen neprávem, že veškerá obvinění vůči němu byla vykonstruována, že se nikdy ničím proti straně neprovinil. V archivních dokumentech Barákovy rehabilitační komise tak lze dohledat celou řadu těchto žádostí a dopisů, která napsal nejen samotný Fuchs, ale i jeho manželka Emilie. V období od června 1955 do srpna 1956 adresovali své dopisy politickému byru ústředního výboru i jednotlivcům, například prezidentovi Antonínu Zápotockému, předsedovi vlády Viliamu Širokému, ministrovi vnitra Rudolfu Barákovi, generálnímu prokurátorovi Janu Bartuškoví nebo členovi Barákovy komise Květoslavu Innemannovi. Vítězslav Fuchs v těchto dopisech nejen jednoznačně odmítal jakékoliv své provinění, ale všechny adresáty podrobně informoval, že byl k přiznání donucen brutálním fyzickým a psychickým mučením. Připomínal v nich také, že perzekucím nebyl vystaven pouze on, ale i jeho rodina včetně dvou malých dětí.

Paradoxní tragédií pro Vítězslava Fuchse představovala skutečnost, že se domáhal spravedlnosti u osob, které měly na jeho odsouzení jednoznačnou vinu, a které navíc z hlediska svého politického přežití neměly žádný zájem na tom, aby byli Fuchs a další odsouzení rehabilitováni. Vedle Baráka byl členem „rehabilitační“ komise například i Eduard Švach, tedy prokurátor z Fuchsova původního procesu. Stejně tak ve stranickém vedení převažovaly osoby, které se na stalinské represii samy aktivně podílely. Politickému vedení Antonína Novotného se tak ze zřejmých důvodů do rehabilitace nespravedlivě odsouzených vůbec nechtělo, avšak současně muselo reflektovat požadavky sovětského vedení. K dílčím rehabilitacím totiž došlo v ostatních zemích sovětského bloku, navíc po usmíření Sovětského svazu a Jugoslávie bylo nadále jen stěží možné trvat na tom, že „Slánský a spol.“ byli agenty Titova fašistického režimu. Obdobně také antisemitské zaměření vykonstruovaných politických procesů nebylo nadále udržitelné.

Namísto důsledného vypořádání se s vlastní stalinskou minulostí se Novotného politické vedení a Baráková komise pustily do nedůstojné frašky pouhého předstírání rehabilitace. Bylo tak sice rozhodnuto o novém prozkoumání případu „Marie Švermové a spol.“, ale hned dne 6. června 1955 byl vynesena Nejvyšším soudem nový

rozsudek a obžalování byli znovu odsouzeni, Vítězslav Fuchs tentokrát „pouze“ na deset let. Stalo se tak za situace, kdy všichni vedoucí funkcionáři strany, bezpečnosti i justice dobře věděli, že vznesená obvinění byla zcela vykonstruovaná. Teprve po novém vynesení rozsudků, které již byly očištěny od zmínek o projugoslávské špiónáži a antisemitismu, projevilo politické vedení velkorysost a umožnilo některým odsouzeným podmíněčné propuštění.

V únoru 1956 byl Fuchs přemístěn do vězení v Praze na Pankráci a byl mu povolen volnější režim: nemusel pracovat, směl číst denní tisk, a dokonce si vyžádal materiály k XX. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu. Nadále se snažil apelovat na odpovědná místa a usiloval o své propuštění. Nakonec dne 1. října 1956 komise pro podmíněčné propuštění u Krajského soudu v Praze projednala a kladně schválila návrh krajského prokurátora v Praze na jeho podmíněčné propuštění. Dle komise si Fuchs odpykal více než polovinu uloženého trestu, řádně plnil všechny povinnosti a výkon trestu tak splnil svůj účel. Zkušební doba podmíněčného propuštění byla stanovena na dobu pěti let. Následující den byl Fuchs propuštěn na svobodu: po pěti letech, sedmi měsících a dvaceti třech dnech.⁸¹ Ne všichni spoluodsouzení měli také „štěstí“ jako on: například Jarmila Taussigová nebo Mikuláš Landa si na své osvobození museli počkat až do května 1960.

Po propuštění z vězení

Kromě propuštění z vězení se Vítězslav Fuchs žádné další revize svého případu nedočkal. Z právního hlediska byl stále odsouzenou osobou a jeho návrat k politické kariéře tak vůbec nepřicházel k úvahu. Navíc se nesměl vrátit do Ostravy a příštích sedm let musel žít v severočeských Teplicích, tedy v regionu, se kterým neměl vůbec nic společného a kde nikoho neznal. Pracoval zde jako konstrukční zámečnick, manželka jako soustružnice. Další možnost ucházet se o rehabilitaci se Fuchsovi naskytl až v roce 1962, kdy byla zřízena další rehabilitační komise ústředního výboru KSČ, tentokrát pod vedením Drahomíra Koldera. Pro Fuchse tak opět nastala poměrně absurdní situace, jelikož o jeho osudu rozhodoval člověk, který se sice přímo nepodílel na jeho perzekuci, ale který velmi efektivně využil jeho politického pádu ke svému vlastnímu politickému vzestupu. Kolder jako mladý stranický aparátčík v průběhu roku 1951 na stranických shromážděních rozhořčeně odsuzoval činnost údajných zrádců a spiklenců a o samotnému Fuchsovi hovořil jako o hadovi.⁸²

Po více než deseti letech se však Kolder a další pracovníci komise dostali k materiálům, které ukazovaly stranické procesy ve zcela jiném světle, tedy jako jednoznačně vykonstruované tehdejšími politickým vedením a bezpečnostními složkami. Vítězslav Fuchs od konce roku 1962 aktivně spolupracoval s pracovníky rehabilitační komise, v roce 1963 absolvoval jednání na ústředním výboru a vedle úplně

81 NA, f. Správa sboru nápravné výchovy Praha, osobní spis Vítězslava Fuchse.

82 HEMZA, Tomáš, ref. 57, s. 161–162.

rehabilitace požadoval jen možnost vykonávat jiné povolání. Z prostudovaných dokumentů vyplývá, že o svůj politický comeback neusiloval. Stranicky rehabilitován byl na jednání ústředního výboru KSČ v dubnu 1963, i když opět nikoliv úplně: ve schválené zprávě bylo opět uvedeno, že se při výkonu vedoucí funkce v Ostravě dopustil chyb. Posléze byl Fuchs rozsudkem Nejvyššího soudu z 15. června 1963 očištěn i soudně. Na pohovoru s pracovníky ústředního výboru 18. dubna 1963 projevil vděčnost za navrácení členství v KSČ, i když oponoval přijatému usnesení a odmítal, že by se ve funkci vedoucího tajemníka v Ostravě dopustil závažných pochybení. Ohledně svého dalšího osudu pouze vyjádřil touhu přestěhovat se do Prahy a vykonávat zde přiměřené povolání.⁸³ Tomuto přání bylo bez problému vyhověno a Fuchs nastoupil na Vysokou školu ekonomickou. Zde působil tři roky a posléze nastoupil na referentskou pozici na Ministerstvu těžkého strojírenství.

Průběh pražského jara 1968 zastihl Fuchse jako řadového člena strany a pracovníka ministerstva. I v průběhu obrodného procesu setrval na svém původním stanovisku a aktivně se do politického dění nezapojil, pouze se jako host zúčastnil krajské stranické konference v Ostravě. Jeho jméno tak ve veřejném prostoru zaznělo pouze spolu s další vlnou stranické rehabilitace: usnesením předsednictva ústředního výboru KSČ z 21. března 1968 bylo zrušeno usnesení pléna ústředního výboru KSČ z 3. a 4. dubna 1963 a po dlouhých osmnácti letech byl Fuchs plně rehabilitován.

Naposledy do jeho života politické dění zasáhlo v srpnu 1968. Okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy 21. srpna jej totiž zastihla na dovolené v Itálii. Kvůli obavám o svou bezpečnost se Fuchs celkem oprávněně odmítal do Československa vrátit. Ohledně svého ne zcela dobrovolného pobytu v zahraničí Fuchs komunikoval s československými úřady, přičemž vedoucí pracovníci ministerstva chtěli zabránit jeho trvalé emigraci. Bezprostředně po okupaci se domů vrátila pouze dcera, která zde měla vážnou známost. Naopak syn Milan, který se narodil v roce 1944 v Británii, zamířil právě do svého rodiště, začal zde studovat a nakonec zde i založil rodinu a zůstal natrvalo.⁸⁴

Pobyt Vítězslava Fuchse v zahraničí byl po zdlouhavém vyjednávání legalizován tím, že se stal obchodním přidělcem v Jugoslávii. Nakonec se ale v roce 1969 vrátil do Československa a pokračoval ve své práci na ministerstvu. Při normalizační vlně prověrek byl v roce 1970 z KSČ vyškrtnut a krátce poté nuceně odešel do starobního důchodu. Ze zpráv, které k jeho životu získala Státní bezpečnost, vyplývá, že si k důchodu přivydělával jako učitel němčiny a angličtiny. Nijak perzekvován nebyl a stejně tak se nezapojil do žádné disidentské aktivity. Dle interpretace Státní bezpečnosti nechtěl přijít o možnost být v kontaktu se svým synem ve Velké Británii. Opakovaně státní úřady žádal o povolení svého syna navštívit, po dlouhou dobu mu to však

83 NA, f. Komise pro šetření politických procesů I, sv. 18, arch. j. 328, záznamy o pohovorech s Vítězslavem Fuchsem z 23. února 1963 a 18. dubna 1963.

84 ABS, sbírka Svazky kontrarozvědného rozpracování – Ministerstvo vnitra (KR-MV), arch. č. KR-702597 MV.

nebylo umožněno. V souvislosti s tím se ho Státní bezpečnost snažila přesvědčit, že mu cestu k synovi povolí, pokud se zaváže ke spolupráci a bude se snažit proniknout mezi tamní československou emigraci. Tuto nabídku však Vítězslav Fuchs odmítl. Nakonec mu tak byla první návštěva syna povolena až v roce 1980. Dle informací Státní bezpečnosti se měl kontaktu s československými emigranty striktně vyhýbat, veškerý čas měl věnovat výhradně synovi a vnoučatům. Svazek vedený k osobě Vítězslava Fuchse tak byl ukončen s tím, že jeho další sledování není nutné. Závěr svého života tak Fuchs strávil mimo jakékoliv veřejné dění.⁸⁵ Konce režimu, který po druhé světové válce pomáhal budovat a který jej několikrát krutě vytrestal, se nakonec dožil. Zemřel 22. září 1993 v Praze.

Závěr

Předložená studie si vytkla za cíl přiblížit životní osudy Vítězslava Fuchse z hlediska jeho politické kariéry. Fuchsova motivace pro zapojení se do aktivního společenského a politického života v řadách komunistů jsou srozumitelné: tak jako tisíce dalších osob si tváří v tvář katastrofám dvacátého století přál lepší, bezpečný a sociálně spravedlivý svět a tuto touhu si ztotožnil s komunistickým programem. Aktivní vstup do politické strany v období vysokoškolského studia není ničím mimořádným, ale skutečností, že si Fuchs vybral právě komunistickou stranu, že se neváhal zapojit do odbojové činnosti a že v roce 1939 Československo opustil, jasně svědčí o tom, že na vybudování nového světa nechtěl pasivně čekat.

Pro Fuchsův poválečný kariérní stranický vzestup bylo prvorepublikové členství v KSČ klíčové: Gottwaldovo vedení považovalo předválečné členy za pevné jádro, které svou věrnost straně dostatečně prokázalo, na které je možné se plně spolehnout a které je záhodno dosazovat do důležitých funkcí. V období své politické kariéry Fuchs v tomto ohledu stranu nezklamal a může sloužit za vzorový příklad funkcionáře, který plně respektoval, že „strana má vždy pravdu“. Zcela nekriticky přijal všechny komunistické názorové veletoce, a nejenže se proti nim nikdy veřejně nevyjádřil, ale naopak vždy aktuální komunistickou politiku disciplinovaně hájil a prosazoval. Víru ve stranu můžeme považovat za signifikantní charakteristický znak komunistických funkcionářů Fuchsovy generace: personifikovali si komunistickou stranu jako svébytnou bytost, která bez ohledu na lidské chyby řídí věci správným směrem, která ví, co je špatné a co dobré, a jejíž vůli se musí každý člen bez ohledu na své vlastní zájmy podříditi.

Vítězslav Fuchs byl člověkem bezpochyby inteligentním, vzdělaným a schopným. Jeho rozhodnutí být aktivním komunistou nebylo motivováno kariérismem, ale zcela jistě ideály. Nerozhodl se usilovat o individuální životní úspěch, kterého by jako vystudovaný právník mohl dosáhnout, ale naopak podřídil své individuální štěstí zájmům celé společnosti, neřkuli světa. Nejen v případě Fuchse tak zůstává

85 Tamtéž.

zarážející, jak snadno po únoru 1948 hesla o nové, lepší a spravedlivější budoucnosti bleskurychle vyměnili za slovník třídní nenávisti a rozpoutali teror proti statisícům v naprosté většině zcela nevinných osob. Jak již bylo uvedeno výše, jejich podřízenost straně byla téměř absolutní. Pro Fuchse a další tak muselo být velmi bolestivé, že to byla právě jejich strana, která je bez ohledu na jejich věrnost vystavila bezprecedentnímu bezpráví.

Ze dne na den se Fuchs z politického výsluní propadl až na úplné společenské dno. Tak jako on dokázal na příkaz strany odvrhnout své dlouholeté spolustraníky, byl v lednu 1951 zavržen i on. Jeho vrcholná politická kariéra trvala necelých pět let, stejnou dobu pak strávil ve vyšetřovacích celách a ve vězení. Vězněna byla i manželka, příkoří musely snášet i jeho dvě malé děti. Akt bezprecedentního násilí byl pro něj patrně natolik odstrašující, že po propuštění z vězení o svůj návrat do politiky už nikdy neusiloval a pouze se snažil o svou osobní rehabilitaci. Jeho příklad nakonec platil i pro většinu ostatních odsouzených komunistických funkcionářů (životná dráha Gustáva Husáka, bažícího po propuštění z vězení po návratu do nejvyšších politických pater za každou cenu, je v tomto ohledu spíše výjimečná). Stáhnutí se do privátního života bez ambice znovu ovlivňovat věci veřejné dokládá sílu prožitého traumatu, kterému byli Fuchs a ostatní perzekvovaní komunističtí funkcionáři vystaveni. Jejich život po propuštění z vězení byl v přímém kontrastu s aktivitou, kterou před svým zatčením pro stranu vykonali. Skutečnost, že je vlastní strana bezdůvodně zavrhla, pro ně musela být naprostým šokem, se kterým se patrně nikdy nedokázali zcela vyrovnat. Obdobným zklamáním pak pro Fuchse musela být i reálná podoba komunistického režimu, který zejména v období normalizace zdegeneroval v pouhé setrvačné lpění na politické moci a vyžadování konformní poslušnosti od společnosti: takovou podobu „nového světa“ si Vítězslav Fuchs jako mladý, zapálený a idealistický komunista zcela jistě nepředstavoval.